

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ДОСВІДУ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ І МУЗИКИ ЗА КОГНІТИВНИМ КРИТЕРІЄМ

Переорієнтація змісту шкільної освіти зумовлює нові вимоги щодо підготовки фахівців, здатних залучити підростаюче покоління до скарбниці загальнолюдських цінностей засобами мистецтва, зокрема музики. У зв'язку з цим дослідження проблеми формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва майбутніх учителів початкових класів і музики є істотним внеском у вирішення теоретично-методичних питань фахової підготовки у вищих закладах педагогічної освіти.

Проблема формування досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва висвітлювалась у багатьох працях, присвячених розвитку музичного сприймання підростаючого покоління (Б.Асаф'єв, О.Рудницька, О.Ростовський та інші), фахової підготовки вчителя музики (О.Апраксіна, Л.Арчажникова, Д.Кабалевський, Г.Падалка, В.Яконюк та інші), музичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у вищих педагогічних закладах (І.Арановська, С.Барановська, В.Мішеченко, Л.Кожевнікова, О.Рябініна, С.Чабан та інші). Однак питання діагностики досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва розглядалось здебільшого опосередковано.

Завдання статті полягає у з'ясуванні стану сформованості досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів початкових класів і музики за когнітивним критерієм.

Когнітивний критерій досвіду ціннісного ставлення до музичного мистецтва спрямований на з'ясування сформованості ступеня теоретичної обізнаності майбутніх учителів. Для його встановлення було розроблено навчальні завдання, в яких студентам пропонувалося відповісти на поставлені питання, аргументувати свої відповіді, вказати, знання з яких галузей науки були необхідні для відповіді на ці питання.

Навчальні завдання для виявлення ґрунтовності і системності знань були поділені на два блоки *:

- питання, відповіді на які потребують музично-теоретичних знань;
- питання, відповіді на які потребують методичних знань.

Зокрема, перший блок складала такі запитання* *:

- Як Ви розумієте таку думку: "Мистецтво – це час і простір, в якому живе краса людського духу" (В.Сухомлинський). Аргументуйте свою відповідь.
- Чи згодні Ви з такою думкою: "Ставлення до мистецтва – показник духовності особистості"? Аргументуйте свою відповідь.
- Як Ви розумієте роль музичного мистецтва у розвитку духовної культури особистості?
- Який вплив виявляє музика на людину? Яка специфіка цього впливу? У чому полягає його особлива дієвість? Обґрунтуйте свою відповідь.
- Прокоментуйте думку Д.Кабалевського: "Зрозуміти музичний твір – означає зрозуміти його життєвий задум, зрозуміти як композитор переплавив цей задум у своїй творчій свідомості".
- Розкрийте зміст понять "музичний образ", "музичний зміст", "структура музичного твору".

Знання студентів оцінювалися за 12-бальною шкалою. Правильна й аргументована відповідь – 2 бали; правильна, але не аргументована – 1 бал; неправильна – 0 балів. Високий рівень ґрунтовності знань виявили студенти, які набрали 10-12 балів; середній – 6-9 балів; низький – 1-5 балів.

Аналіз відповідей студентів на питання цього блоку виявив, що студенти недостатньо розуміють естетичну цінність музичного мистецтва,

* Для визначення ступеня теоретичної обізнаності частково використовувалась методика, яка була застосована у дослідженнях Ю.Ростовської та М.Михаськової, адаптована до предмету нашого дослідження

** В основі завдань було використано учбові завдання та контрольні запитання з навчальних посібників О.Ростовського [1;2].

його роль у духовному розвитку особистості. Більшість опитуваних (87, 5 %) вбачають специфіку впливу музики у її здатності знімати емоційну напругу, створювати необхідний настрій, сприяти вираженню власних почуттів та переживань. При відповіді на друге запитання студенти давали однозначну відповідь, здебільшого погоджуючись із твердженням. Проте, аргументувати і правильно пояснити свою відповідь змогли тільки 12, 5 % учасників. Часто у своїх відповідях студенти обмежувались перефразуванням самого запитання. Незрозумілим і складним було коментування думки В.Сухомлинського. Питання, які вимагали самостійних розмірковувань викликали труднощі. Краще давались відповіді на запитання, що передбачали конкретну відповідь.

Навчальні завдання другого блоку вимагали від студентів методичних знань:

- Як Ви розумієте сутність музичного навчання і музичного виховання? Який взаємозв'язок між цими педагогічними явищами? Обґрунтуйте свою відповідь.
- Як Ви розумієте суперечливість судження: "урок музики як шкільний урок і як урок мистецтва".
- Яка кінцева мета уроків музики? У тому, щоб навчити дітей співати і читати ноти? Музикувати й імпровізувати на музичних інструментах? Розвивати музичний слух? Озброювати музично-теоретичними знаннями? Аргументуйте свою думку.
- Які музично-педагогічні вміння і навички Вам потрібні для формування в учнів уявлень про особливості музичного мистецтва?
- Яким чином твори літератури й образотворчого мистецтва можуть збагачувати саме музичні враження школярів? Аргументуйте свою думку.
- Яка роль знань у музичному вихованні школярів? Аргументуйте свою думку.

Аналіз результатів показав, що студенти мало приділяють увагу виховній ролі музики. Аргументувати відповідь на більшість питань змогли

25 % учасників. Більшість студентів не змогла пояснити взаємозв'язок між музичним навчанням та вихованням. З цим завданням справилося 12,5 % учасників. Музичне навчання пов'язували з вивченням музичної грамоти, формуванням співацьких навичок. Музичне виховання визначали як виховання почуттів, художніх смаків, ціннісної сфери школярів. У відповідях на шосте питання студенти обмежувалися переліком знань, якими мають оволодіти учні, але не пояснювали яку роль вони відіграють у музичному вихованні. Аналіз відповідей на четверте питання виявив, що студенти мало усвідомлюють спільні точки перетину різних видів мистецтва, мало усвідомлюють значущість міжпредметних зв'язків.

Для виявлення системності знань студентам було запропоновано окреслити коло знань, які, на їхню думку, є необхідними для відповіді на поставлені питання першого та другого блоку.

Виявилося, що студенти відчували труднощі в окресленні знань. Знання мали здебільшого конкретний характер, посилянь на знання загальнонаукового характеру майже не було. Учасники демонстрували фрагментарні знання з різних курсів. Обмежувалися переліком 2-3 предметів. Поза увагою залишились методико-практичні та мистецтвознавчі знання. Переважна більшість студентів (87, 5 %) виявилася неспроможною систематизувати отримані знання, що позначилося на загальному рівні теоретичної обізнаності.

Для визначення спрямованості ціннісних орієнтацій студентам пропонувалось назвати улюблені музичні твори та пояснити у чому вони вбачають їх особистісну значущість.

За назву улюбленого твору та його автора студенти отримували 1 бал. Студенти, які отримали 8 і більше балів, були віднесені до високого рівня, 4-7 – середнього, 1-3 – низького.

Виявилося, що значна частина студентів надала перевагу естрадному жанру. Серед улюблених називали твори у виконанні Лори Фабіан, Стаса Пьехи, гурту "Пара Нормальних", зарубіжних рок-груп. При

цьому студенти виявляли досить обмежений перелік творів серйозної музики. Названі твори класичного мистецтва обмежувалися репертуаром, вивченим під час навчання в університеті. Серед улюблених називали такі твори: Л.Бетховен "Місячна соната"; А.Вівальді цикл "Пори року"; М.Римський-Корсаков "Політ джмеля"; В.Моцарт "Реквієм"; Е.Гріг "У печері гірського короля", "Ранок"; балет "Лускунчик" П. Чайковського, балет "Ромео та Джульєтта" С.Прокоф'єва; опера "Кармен" Ж.Бізе. Студенти надають перевагу інструментальним творам Ф.Шопена. Твори українських композиторів залишилися поза увагою студентів.

Для визначення аргументованості оцінних суджень студентам пропонувалось дати оцінку музичному твору шкільної програми (на вибір) та пояснити своє ставлення до нього. Завдання необхідно було виконати письмово, а потім доповнити усно. Оцінки студентів розподілялись на три групи: відповіді студентів, які обмежувались відгукami "подобається-не подобається", без пояснень, ми відносили до низького рівня; оцінки, у яких з опорою на засоби музичної виразності, власний емоційний стан, використовувались образні характеристики, але без виявлення власного ставлення – до середнього; оцінки, у яких учасники могли пояснити ставлення до музичного твору, використовуючи асоціативні зв'язки та спираючись на власний слухацький й життєвий досвід – відносили до високого рівня.

Виявилось, що більшість студентів виявили неспроможність самостійно дати оцінку музичному твору. Розгорнуту оцінку змогли дати лише у ході індивідуальної бесіди з викладачем. Учасникам важко було пояснити чому вони так чи інакше ставляться до музичного твору. При оцінці відзначалась певна схематичність. Багато студентів характеризували засоби музичної виразності, які використані у творах, але не пов'язували їх з вираженням авторського задуму. Майже не звертали увагу на розвиток інтонації та драматургію твору.

Проведений аналіз дає підстави виявити, що переважна більшість студентів знаходиться на низькому рівні теоретичної обізнаності, що виявляється у неглибоких знаннях, їх безсистемності, поверховому уявленні щодо практичної значущості знань, стереотипності оцінних суджень, однобічній спрямованості ціннісних орієнтацій. Основними вадами студентів, на нашу думку, є обмежений словниковий запас, нерозвиненість образної уяви, недостатнє самостійне мислення.

Таблиця 1.

Критерій	Показники	Рівні %		
		1	2	3
Ступінь теоретичної обізнаності	Грунтовність та системність знань	12,5	31,25	56,25
	Розуміння практичної значущості знань	12,5	25	62,5
	Спрямованість ціннісних орієнтацій	37,5	37,5	25
	Аргументованість оцінних суджень	12,5	62,5	25
<i>Середнє значення</i>		18, 8	39, 1	42,2

Експеримент показав, що студенти, які володіють середнім рівнем ступеня теоретичної обізнаності усвідомлюють знання, які отримали під час навчання. Однак процес їх систематизації та використання у навчально-практичній діяльності викликає труднощі. Порівняно з попередніми рівнями, невисоким виявилось середнє значення знань студентів, які були віднесені до високого рівня.

Література:

1. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. посібник / О.Я.Ростовський – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
2. Ростовський О.Я. Музична педагогіка. Навчальні програми, методичні рекомендації та матеріали: Навчальний посібник / О.Я.Ростовський. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – 191 с.